

EDITORIAL

De vicieuze cirkel van isolement

Alleen-wonen betekent niet vanzelfsprekend dat je arm bent; en arm zijn wil nog niet zeggen dat je alleen bent of je alleen voelt... Armoede, eenzaamheid en isolement zijn misschien geen drie zijden van één driehoek, maar ze maken vaak deel uit van een vicieuze cirkel die tot sociale uitsluiting leidt. Het is waarschijnlijk meer het gevoel van eenzaamheid dan het simpele feit dat men op zichzelf woont, dat een groeiend aantal mensen zich niet laat openstellen naar anderen over hun problemen, hun sociale netwerken laten vallen, hetzij familie, vrienden of burens. En leven aan de zelfkant van de maatschappij is het dagelijkse lot van miljoenen arme mensen die zich niet in staat voelen om deel te nemen aan de maatschappij; een maatschappij die in toenemende mate gefixeerd is op – en gehypt wordt door de media – het hebben van een baan, meer uitgeven, “het hebben van geldelijke middelen”.

In veel landen is het gezin ook niet meer een veilige haven, een middel tegen eenzaamheid en isolement. In feite is het uit elkaar vallen van het gezin vaak een reden voor emotionele vervreemding, net zoals werkloosheid kan leiden tot vervreemding van de arbeidsmarkt. Mogelijkheden om deel te nemen aan de samenleving nemen af en sociale uitsluiting doemt op... Jongeren die vroegtijdig met school of werk zijn gestopt, oude mensen die door hun familie worden verwaarloosd, thuislozen die naar zichzelf op zoek zijn... Deze uitgave van *Netwerk Nieuws* probeert de wirwar van draden te ontrafelen, van waar objectief isolement vervaagt in psychologische eenzaamheid. Vanzelfsprekend raakt dit slechts amper de oppervlakte en is een benadering die door de actoren die met dit soort zaken te maken hebben verder uitgediept zou moeten worden, van eerstelijns maatschappelijk werkers tot wetenschappelijk onderzoekers, tot politici en beleidsmakers. Want hoewel eenzaamheid mag voortkomen uit de subjectieve waarneming en het vermogen van een individu om zich in te voelen, kan het leiden tot levenssituaties waar men erg moeilijk weer uit kan komen.

Vincent Forest

EENZAAMHEID, ISOLEMENT EN ARMOEDE

INHOUD

Alleen wonen

- *"Je voelt je alleen, vermijdt menselijk contact en uiteindelijk voel je je uitgesloten"*. Interview met Marie-Thérèse Casman van de Universiteit van Luik (België)
- Oudere mensen hebben minder sociale contacten
- Een aantal cijfers...
- Dakloosheid en eenzaamheid
- Portret van Leszek, Polen
- Meedoen is moeilijk als je alleen bent
- Het ontwikkelen van jeugd-participatie om isolement te doorbreken

Nieuws van de Tsjechische Republiek

- Grondwet: een kwestie die verdeeldheid zaait
- Het Europese Sociale Model, gezien vanuit Praag
- Presentatie van het Tsjechische EAPN Netwerk
- Armoede in de Tsjechische Republiek

ALLEEN WONEN

“Je voelt je alleen, vermijdt menselijk contact en uiteindelijk voel je je uitgesloten”

Er is een nauw en complex verband tussen armoede, eenzaamheid en isolement. We spraken met Marie-Thérèse Casman, onderzoeker aan het Instituut voor Geesteswetenschappen en Sociale Wetenschappen aan de Universiteit van Leuven (België).

Marie-Thérèse Casman: *Sinds de jaren 1960 is het aantal mensen dat alleen woont gestadig gegroeid: bijna één op de drie huishoudens is alleenstaand. Onderzoek wijst uit dat huishoudens die uit één persoon bestaan (vaker vrouwen dan mannen) veel eerder arm zijn dan mensen die een huishouden met anderen delen. De enige categorie huishoudens met een hoger armoedepercentage is die van éénouder gezinnen.*

Om hier wat gedetailleerder op in te gaan, kunnen we de situatie van België nemen, waar 13% van de mensen die alleen wonen tussen 16 en 34 jaar oud zijn, 22% tussen 35 en 54 en 65% 55 en ouder. Wat betreft de burgerlijke staat, is 37% nooit getrouwd geweest, is 1% getrouwd, 41% weduwe/weduwnaar, 18% gescheiden en 3% uit elkaar. Tegelijkertijd is 33% van de éénpersoons huishoudens werkzaam, terwijl 67% dat niet (meer) is (voornamelijk gepensioneerd en jonge werklozen.) Verder zijn er meer éénpersoons huishoudens met een slechte gezondheid (10% tegen 4% voor mensen die een huishouden met anderen delen.) Het zijn voornamelijk de gepensioneerd in éénpersoons huishoudens die hun gezondheid als slecht of erg slecht aanduiden (14%).

Als antwoord op de vraag “Heeft u moeite de eindjes aan elkaar te knopen met uw inkomen”, meldden meer alleenstaanden daar grote moeite mee te hebben; alleen huishoudens van éénoudergezinnen hadden daar nog meer moeite mee.

Jongeren, ouderen en alleenstaande ouders zijn de categorieën die het meest door armoede worden getroffen. Hoe komt dat?

Eénpersoons huishoudens onder jongeren worden meer getroffen door armoede, doordat ze zich nog geen sterke plaats op de arbeidsmarkt hebben verworven. Ouderen, in het bijzonder de zeer ouden, zijn over het algemeen vrouwen, van wie een groot aantal nog steeds van een mager pensioentje moet leven, omdat ze geen volledig pensioen hebben opgebouwd.

Marie-Thérèse Casman

Wat betreft éénoudergezinnen, toont onderzoek aan dat het in de meeste gevallen alleenstaande moeders betreft, dat zij lager zijn opgeleid dan vrouwen in relaties en dat er naar verhouding minder van hen werk hebben. Tel daarbij op dat bij ongeveer een derde de alimentatie regelmatig niet of helemaal niet betaald wordt en het is duidelijk waardoor zij – en tegelijkertijd hun kinderen – in armoede leven. Natuurlijk moeten we voorzichtig zijn met generalisaties als “alle alleenstaande moeders zijn arm of lopen het risico op armoede”, dit hangt af van hun opleiding, werkstatus en mogelijk zelfs steun van de familie. Het toegenomen aantal alleenstaanden komt gedeeltelijk door nieuwe gezinspatronen: minder huwelijken, meer echtscheidingen, huwelijken op latere leeftijd, veel minder huishoudens die uit meerdere generaties bestaan...

Is “eenzaamheid” hetzelfde als “isolement”?

Naar mijn mening moet er onderscheid worden gemaakt tussen gevoelens van eenzaamheid en objectief isolement. Iemand kan heel gelukkig alleen leven (in een éénpersoonshuishouden) en zich helemaal niet eenzaam voelen, vanwege familie, vrienden en collega's. Maar iemand uit een huishouden dat uit meerdere personen bestaat kan zich vanwege relationele redenen eenzaam voelen (zich verkeerd begrepen voelen, afgewezen, veronachtzaamd...) We moeten dus onderscheid maken tussen een meer objectief feit en subjectieve gevoelens. Maar bij sommige mensen kunnen beide tegelijkertijd voorkomen,

zoals bij ouderen die na het overlijden van hun partner alleen wonen, of mensen die alleen wonen na huwelijksproblemen en echtscheiding.

Hoe denkt u dat het “je eenzaam voelen” kan leiden tot het “je uitgesloten voelen” en het verminderen van de banden met de maatschappij?

“Er moet onderscheid worden gemaakt tussen gevoelens van eenzaamheid en objectief isolement”

Gevoelens van eenzaamheid die leiden tot gevoelens van uitsluiting zijn voornamelijk een

kwestie van individuele psychologie: je voelt je alleen, mijdt menselijk contact en uiteindelijk voel je je uitgesloten. Hierbij is armoede niet noodzakelijkerwijs een factor. De uitdrukking “banden met de maatschappij” wordt zelfs vaak gebruikt, omdat de autoriteiten hopen dat de burgermaatschappij (door middel van familie, burens, etc.) een gedeelte op zich zal nemen in het aanpakken van armoede en onzekerheid. Op een bepaalde manier probeert de Welzijnsstaat of Sociale Staat, die geconfronteerd wordt met problemen bij het oplossen van alle problemen, een “Welzijnsmaatschappij” op te zetten, door op te roepen tot het ontwikkelen van solidariteit van familie en omgeving.

Is het gezin nog steeds een bolwerk tegen sociale uitsluiting in Europa?

Ik zie het gezin niet als voldoende waarborg tegen sociale uitsluiting. Dit kan het wel zijn, maar is het niet in alle gevallen. Als je denkt armoede te kunnen oplossen door het familienetwerk te mobiliseren, dan heb je het mis, omdat een dergelijke situatie veel meer afhangt van identificatie (je helpt diegene met wie je je het meest identificeert en niet per definitie diegene die het het hardst nodig heeft). Je kunt dit soort steun ook niet generaliseren, vanwege de grote demografische aspecten die meespelen (wie ondersteunt diegenen met weinig of geen familie?). En individuen kunnen solidariteit op zeer verschillende manieren opvatten.

Is het voor mensen die alleen wonen moeilijker om toegang te krijgen tot hun rechten?

Als alleenstaanden geïsoleerd zijn wat betreft sociale en familie netwerken, zullen ze het waarschijnlijk moeilijker vinden om te weten wat hun rechten zijn, of om informatie te krijgen. Ik denk dat sommige categorieën mensen – zeer oude mensen bijvoorbeeld – zich sterk aan de kant gezet kunnen voelen als zij geen ondersteuning krijgen van hun familie of burens. Ze zijn bang om het te vragen. En dan komt het soms aan op tussenpersonen, zoals de huisarts of zelfs de postbode, om hun te vertellen waar ze naartoe moeten of om daadwerkelijk de stappen voor ze te nemen om hun rechten te krijgen.

Is eenzaamheid voornamelijk een probleem in de steden?

Grote gemeentes en steden lijken zeker de grootste aantallen alleenstaanden te hebben. Maar veel mensen die zich inzetten in de plattelandsgemeenschap, zeggen dat je het daar ook kunt vinden: een bijzonder geval zijn boeren die hun boerderij nooit verlaten, zelfs niet als ze heel erg oud zijn. Wat op lokaal niveau werkelijk nodig is, is een onderzoek naar de problemen die armoede voor sommige categorieën mensen veroorzaakt. Vaak komen deze situaties pas op de agenda na een tragedie (als mensen pas veel later na hun overlijden worden gevonden).

Is in de 21e eeuw het werk nog steeds de belangrijkste plaats voor sociale contacten?

Werk hebben blijft uitermate belangrijk: het zorgt voor inkomen en het geeft ook een gevoel van bij een gemeenschap te horen, een nuttige sociale rol te hebben. Op het moment is het dus nog steeds de beste manier om een behoorlijk leven te leiden. Het is echter een feit dat Europa een steeds toenemend aantal “werkende armen” telt, wat inhoudt dat sommige mensen ondanks het hebben van een baan geen behoorlijk leven kunnen leiden.

Hebben we dan een “faalcultuur”?

Ik ben niet zo voor die uitdrukking, omdat ik niet denk dat het waar is dat er sociale groepen zijn die er in hun geheel op uit zijn om te falen. Wat waar is, is dat deze groepen zichzelf in systemen bevinden die gewoon zijn hen de mislukking in te leiden, maar het is wellicht meer nauwkeurig om te zeggen dat we in een maatschappij leven die de verantwoordelijkheid (of schuld) placht te leggen bij de voornaamste

slachtoffers van het functioneren of verkeerd functioneren van economische en sociale systemen. We besteden dus veel tijd en energie aan het "activeren" van werklozen en uitkeringsgerechtigden (toegegeven, een aantal van hen kan daar baat bij hebben, wat betreft integratie), maar er zijn geen – of in ieder geval niet genoeg – banen voor deze mensen, van wie we voortdurend eisen dat ze meer hun best doen om een baan te vinden. Hoe kan je onder deze omstandigheden anders dan falen?

Interview: V. Forest

"Wie weet wat ware eenzaamheid is – niet het conventionele woord, maar de pure verschrikking? Voor de eenzamen zelf draagt het een masker," Joseph Conrad

"Ik ben eenzaam omdat ik diep ongelukkig ben en niet met mijn aanwezigheid het geluk van anderen wil drukken", Samuel Johnson

"De allerergste armoede is eenzaamheid en het gevoel dat er niemand van je houdt," Moeder Teresa van Calcutta

"Alleen de eenzamen weten hoe ik mij vanavond voel, Alleen de eenzamen weten dat dit gevoel niet goed is," Roy Orbison

"Voor u volstaan eenzaamheid en verveling alvorens te verhongeren," Algemeen Armoede Rapport 1994 (België)

Ouderen en Isolement

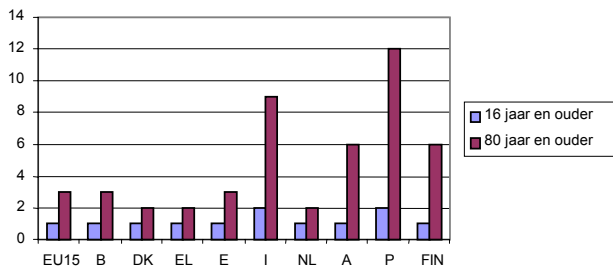
Terwijl de meerderheid van de ouderen een gezond leven leidt en deelneemt aan de maatschappij, moeten mensen als ze ouder worden ook rekening houden met het toenemende risico om geïsoleerd te raken. Dit betekent een toegenomen risico op depressie, eenzaamheid en, in extreme gevallen, sterven.

Mensen merken vaak dat hun sociale contacten beginnen af te nemen als ze stoppen met werken en hun arbeidsnetwerk verlaten. In de loop der tijd kunnen ze merken dat ze minder gezond en mobiel zijn. Ontoegankelijke infrastructuur en diensten, hetzij door de uiterlijke vormgeving, hetzij door de snelheid van bezorgen, worden dan aanzienlijke barrières voor participatie.

Angst voor criminaliteit en een verlaagd zelfvertrouwen zorgen er ook voor dat veel ouderen zich terugtrekken uit de volledige deelname aan de maatschappij. Vaak van nog groter belang is het feit dat wanneer mensen ouder worden, hun netwerk van sociale contacten (vrienden, partner, etc.) veelal in aantal afneemt, doordat mensen verhuizen of komen te overlijden. De risico's van een aan ouderdom gerelateerde isolement zijn daardoor niet uitsluitend verbonden met het vermogen, wensen of instelling van het individu, maar ook met het effect dat tijd heeft op het sociale netwerk dat iemand heeft, in het bijzonder wanneer men zijn meest naaste en dierbare metgezellen verliest. Het feit dat vrouwen langer leven dan mannen (zij overleven vaak hun partner) en een groter risico lopen te moeten leven van een laag pensioen, betekent dat oudere vrouwen vaak een groter risico lopen om geïsoleerd te raken. Geen afzonderlijke indicator kan de omvang aantonen van het isolement waarmee ouderen in Europa te maken hebben, maar het volgende bewijs kan bijdragen aan het beeld van de werkelijkheid waarmee veel individuen te maken hebben:

- **Alleenstaand:** Volgens Eurostat bestaat 20% van alle huishoudens van gepensioneerden uit ouderen die alleen wonen. Prognoses voor de toekomst suggereren dat tegen 2010, maar liefst 32% van de mensen van boven de 65 en 45% van de mensen van boven de 80 jaar in Europa alleen zullen wonen.
- **Sociale contacten:** Onderstaande grafiek laat zien dat naar mate mensen ouder worden, er een grotere kans is op vermindering van sociale contacten. Het EU gemiddelde laat zien dat de kans drie keer zo groot is dat mensen met de minste sociale contacten ouder zijn dan 80, dan dat zij dat niet zijn. Onderzoek in het Verenigd Koninkrijk toont aan dat 20% van de mensen van boven de 65 elke dag meer dan 12 uur alleen is en dat 7% in het afgelopen jaar het gevoel heeft gehad dat niemand weet dat zij bestaan.

Bevolkingspercentage met weinig of geen contact, per leeftijdsgroep, 1999

Bron: Leefomstandigheden in Europa – Statistisch pocketboek, Gegevens 1998-2002, gepubliceerd in 2004

- **Contact met jongere familie generaties:** Het recente Europese ‘SHARE’ onderzoek heeft uitgewezen dat 21.9% van de mensen van boven de 80 helemaal geen kinderen (meer) heeft. Van de groep mensen in de leeftijdscategorie ouder dan 70 jaar die wel een kind heeft, woont slechts 15% in hetzelfde huishouden als één van de kinderen, terwijl 16% geen kinderen heeft die op minder dan 25 km afstand van hen wonen.
- **Mobiliteit en gezondheid:** Cijfers van Eurostat tonen aan dat elke oudere leeftijdsgroep aanzienlijk meer risico loopt bij dagelijkse bezigheden belemmerd te worden door een fysiek of geestelijk probleem, ziekte of handicap, dan de voorafgaande groep. Er is ook een scherpe stijging van belemmeringen voor mensen tegen het eind van hun leven, met 16.1% in de leeftijdscategorie 65 tot 74 jaar die belemmerd zijn, wat in de groep van boven de 85 jaar oploopt tot 36.2%.
- **Toegankelijkheid en angst:** Een recent onderzoek van Help de Ouderen en de Britse Gasmaatschappij (Verenigd Koninkrijk) toonde aan dat in het Verenigd Koninkrijk meer dan 1 miljoen mensen van 65 jaar en ouder (12 %), zich opgesloten voelen in hun eigen huis.
- **Tragische gebeurtenissen:** In augustus 2003 leidde een hittegolf in Frankrijk in twee weken tijd tot meer dan 10.000 extra sterfgevallen, voornamelijk onder ouderen. Dit laat wellicht het meest duidelijk zowel het bestaan van isolement zien als de daarmee gepaard gaande risico's.

Het netwerk AGE zet zich in om bij de campagne voor en het werken aan deze kwestie, de stem van de ouderen en de omvangrijke ervaring van zijn leden bij te laten dragen aan het ontwikkelen van langetermijn beleidsoplossingen op alle bestuursniveaus.

Edward Thorpe

Beleidsmedewerker – AGE, het Europese Ouderen Platform

Een paar cijfers...

Armoede raakt huishoudens verschillend: grote gezinnen (2 volwassenen en 3 of meer kinderen) niet meegerekend – waarbij het armoedepercentage in 2001 27% bedroeg – hebben alleenstaanden het meest te lijden van armoede:

- Alleenstaande volwassenen: 25%
- Alleenstaande mannen: 18%
- Alleenstaande vrouwen: 28%
- Alleenstaande volwassenen met een kind (meestal vrouwen): 35%

In hetzelfde jaar, leefde in de EU-15 17% van de gepensioneerden, 19% van de mensen van boven de 65 en 19% van de 16 tot 24-jarigen van een inkomen onder het armoedeniveau. Hoewel hiervan niet iedereen alleenstaand is, zijn erg veel van hen dat wel.

Dakloosheid en Eenzaamheid

Het uiteenvallen van sociale netwerken is een oorzaak van dakloosheid en een barrière om er weer uit te komen.

Familie en vrienden vormen een sterk ondersteunend kader. In een sterk familienetwerk, wordt hulp gegeven zonder dat er iets voor terug wordt gevraagd. Individuen die het zonder een dergelijk kader moeten doen, zijn zeer kwetsbaar. Daklozen hebben vaak geen contact met of steun van familie. Een familiecrisis kan één van de factoren zijn die ze kan doen besluiten het huis te verlaten en het contact met familieleden te verliezen.

De Britse NGO “Crisis” illustreert dit erg duidelijk in haar rapport “Dakloosheid en Eenzaamheid: het gebrek aan menselijk contact” (1) Het biedt een overzicht van een

recent onderzoek in het Verenigd Koninkrijk, dat aantoont dat familieruzies als één van de meeste factoren worden genoemd, als jonge daklozen uitleggen waarom ze hun huis moesten verlaten. "Crisis" suggereert dat de ontwikkeling van het gezin gedurende de afgelopen jaren het een zwakkere structuur heeft gegeven. Gezien het feit dat het uiteenvallen van het gezin steeds vaker de aanzet is tot dakloosheid, stelt "Crisis" voor om diensten voor preventieve bemiddeling op te zetten.

Daklozen van wie het sociale netwerk onherstelbaar is afgebroken, bevinden zich in een situatie waarin ze de referentiekaders die de meesten van ons voor lief nemen, niet hebben. Terwijl ze zich in een situatie bevinden van extreme stress, met een reeks van ogenschijnlijk onoverkomelijke obstakels, hebben ze ook geen basis support groep wanneer zie die juist bijzonder hard nodig hebben.

De verraderlijke gevolgen van isolement

De verraderlijke gevolgen van het isolement en de eenzaamheid waarvan langdurige daklozen die op straat slapen te lijden hebben, zijn onderzocht door de Franse dokter Xavier Emmanuelli (2), oprichter van de Samu Social (een noodhulpdienst voor mensen die op straat slapen). Zijn lange ervaring met het werken met mensen die op straat slapen met extreem ernstige lichamelijke ziektes, die vaak op hun beloop zijn gelaten en door zelfverwaarlozing potentieel fatale stadia hebben bereikt, hebben hem ertoe gebracht te onderzoeken waarom deze daklozen zulke extreme niveaus van pijn en lijden ondergaan zonder hulp te zoeken. Hij heeft een theorie opgesteld, die stelt dat een proces van isolement en uitsluiting bij sommige mensen die op straat slapen ertoe leidt dat zij hun onderbewuste gevoel van 'zelf' en hun fysieke bestaan verliezen. Dit proces kan mensen die op straat slapen het gevoel geven dat ze onzichtbaar zijn. Omdat anderen niet meer naar ze kijken, is het net alsof ze er niet zijn. Op deze manier verklaart hij de totale verwaarlozing van hun fysieke gezondheid door daklozen tot het punt dat onbegrijpelijk lijkt, zelfs onmogelijk. Hij beweert dat het gevoel van 'zelf' erg moeilijk te herstellen is en dat het mensen van de maatschappij afscheidt, als zij dit zelfgevoel kwijt zijn.

Ter illustratie beschrijft hij dat de langdurig daklozen met wie hij werkte, bijna altijd geen identiteitspapieren hadden, hun enige paspoort tot het sociale ondersteuningssysteem. Als deze papieren voor ze waren geregeld, verloren ze ze systematisch. Hij zegt dat dit feit het onderliggende gevoel van deze daklozen toont dat zij "niemand" zijn en geen sociale identiteit hebben.

Het behouden van een huurcontract

Voor de daklozen die erin slagen of de neerwaartse spiraal naar totale uitsluiting te ontlopen of eruit te breken en die erin slagen een nieuw huurcontract te krijgen, kan eenzaamheid een belangrijke factor zijn bij het al dan niet slagen in het behouden van dit huurcontract. Voor sommige voormalig daklozen is de stap naar een huurruimte een gelegenheid om bepaalde relaties die zij als problematisch ervaren af te breken, omdat deze hen opnieuw zouden kunnen leiden naar drugs of alcoholmisbruik. Als er echter niets is om deze leegte te vullen, kan eenzaamheid hen opnieuw de straat op trekken, naar de routine van dakloosheid die ze gewend waren, vanwege het gezelschap dat ze daar vinden. In het "Handboek voor Herhuisvesting" dat voor de Nationale Alliantie van Daklozen is geschreven, waarschuwt Pip Bevan (3) ervoor, dat zodra de aanvankelijke vreugde van de stap naar huisvesting is afgenomen, isolement en depressie kunnen toeslaan en dat in dit stadium steun absoluut cruciaal is, om te helpen bij het herstellen van familiebanden en een sociaal netwerk.

Dearbhal Murphy

Coördinator van de werkgroep voor Gezondheid en Sociale Bescherming van FEANTSA

(1) Crisis 2000: Gerard Lemos: "*Homelessness and Loneliness: the Want of Conviviality*", <http://www.crisis.org.uk/researchbank>

(2) Gebaseerd op de presentatie van Xavier Emmanuelli op de "Grote Katholieke Conferentie," Brussel, November 2004.

(3) Bevan P. (1998): "*Resettlement Handbook, National Homeless Alliance*". Pip Bevan is lid van de werkgroep van de werkgroep voor Gezondheid en Sociale Bescherming van FEANTSA.

Portret van Leszek

“Mijn naam is Leszek. Ik ben geboren in Polen in 1953. Toen ik van school kwam, ging ik werken als een elektricien. Voor mijn werk moest ik regelmatig reizen en dan sliep ik in een soort arbeidershotels. De sfeer daar zette aan tot het drinken van alcohol. In die tijd besloot ik gebruik te maken van mijn artistieke talenten. Dus deed ik mee aan concerten, feesten, waar ik gitaar speelde. Ik had het gevoel dat ik verbonden was met mijn land en thuis. Maar al snel verloor ik mijn ‘wortels’ en het gevoel controle te hebben over mijn eigen leven.

Zonder enige familie of vrienden, werd alcohol steeds meer mijn enige gezelschap. Toen verloor ik de enige echte bron van vreugde voor me, mijn eigen gezin. Zo was ik alleen op straat gekomen en ik begon een leven van een dakloze. Ik deed de moeite om hulp te vragen van de overheid, maar elk contact daarmee werd een ondraaglijke last, terwijl ik in hun ogen een mislukking en een probleem werd.

Tijdens alcohol therapie ontdekte ik het bestaan van de Barka Stichting voor Wederzijdse Hulp in Potsdam. Als bewoner van een Barka-huis begon ik weer vertrouwen in mensen te krijgen en respect, evenals het gevoel van acceptatie. Tegenwoordig is het mijn interesse, doel en levenspassie geworden om anderen in nood te helpen. Dit kan ik nu doen door mijn werk in de Barka Vereniging voor Sociale Nood”.

Bron: EAPN, “De Europese Unie die we willen”, binnenkort beschikbaar.

Het is moeilijk om mee te doen als je jong en alleen bent

Hoewel de focus van de Lissabon Strategie op werkgelegenheid en groei een goede aanzet mag zijn voor de Europese economie als geheel, leidt het mogelijk niet tot de verwachte uitroeiing van armoede tegen 2010. In 2002 leven 68 miljoen mensen, oftewel 15% van de bevolking in de EU met het risico in armoede te geraken. Ter aanvulling, een recent Eurostat rapport stelde dat 14 miljoen mensen “werkende armen” zijn. Hoewel officiële cijfers over jongeren ontbreken, mogen we aannemen dat jongeren een groot deel van deze “werkende armen” uitmaken.

Jongeren hebben inderdaad normaal gesproken te lijden van de slechtste arbeidsomstandigheden: korte termijn contracten, geen toegang tot de sociale zekerheidssystemen, slecht betaalde banen, gebrek aan training tussen school en de arbeidsmarkt, etc... Deze realiteit is direct verbonden aan het gebrek aan emancipatie bij jongeren. Door het opzetten van een werkgroep voor sociale aansluiting in jeugdparticipatie, heeft het Europese Jongeren Forum deze kwestie bovenaan zijn agenda gezet (zie het volgende artikel).

Gebrek aan zelfvertrouwen en geloof in het eigen kunnen

Jeugdarmoede is uitermate shockerend, omdat jongeren die in armoede leven deze armoede vaak hebben geërfd, doordat ze zijn opgegroeid in gezinnen die enorm veel problemen hadden om hun kinderen de minimum kansen te kunnen bieden om te slagen in het leven. Veel jongeren die in armoede opgroeien worden door de staat verzorgd en sommigen wonen in kindertehuizen, waarin hun externe sociale contacten vaak beperkt zijn tot sociale hulpverleners en andere jongeren met vergelijkbare achtergronden.

Over het algemeen, kunnen jongeren die opgegroeid zijn in armoede en sociale uitsluiting, bang zijn om deel te nemen aan het “normale” leven, door het hebben van een baan en met de zogenaamde “normale” mensen te leven, omdat hun ervaringen in onze samenlevingen hun hebben doen geloven dat zij niet in staat zijn om zich eraan te passen. Wanneer sommigen van hen de kans krijgen om op zichzelf te wonen, dan hebben zij meer begeleiding nodig om alle formaliteiten waaraan zij moeten voldoen het hoofd te kunnen bieden. Als de benodigde steun ontbreekt, geven veel jongeren die met ernstige sociale uitsluiting te maken hebben - en die mogelijk gebrek hebben aan zelfvertrouwen en geloof in hun eigen kunnen - het op en gaan terug naar hun vroegere leven, zonder enige kans om hun persoonlijke situatie te verbeteren.

In de huidige Europese demografische trend, zijn jongeren snel een zeldzame bron aan het worden en daardoor steeds waardevoller, hebben we geen andere politieke keus dan om deze “opgeofferde generatie” een echte kans te geven.

Een Europees Jongeren Verdrag

Het belang om tegen jeugdarmoede te strijden is al onderkend. Het “eliminieren van armoede onder kinderen en jongeren” is zelfs als één van de zeven prioriteiten die gesteld zijn in de Sociale Aansluitingsstrategie. Bovendien hebben de Lidstaten zich op een belangrijke manier verplicht ten opzichte van de Europese Jongeren door het aannemen van het Europese Jongeren Verdrag. In tegenstelling tot de Sociale Aansluitingsstrategie, is het Europese Jongeren Verdrag volledig geïntegreerd in de herziene Lissabon Strategie en bevat tevens een beleidsverklaring om op nationaal niveau te werken aan de sociale aansluiting van jongeren en om te strijden tegen uitval op scholen, hetgeen de armen bijzonder treft. Als een instrument op topniveau dat is aangenomen door staatshoofden en regeringsleiders, zal dit verdrag het instrument zijn om jeugdarmoede in Europa voor 2010 de wereld uit te hebben.

Als belangrijkste actie moeten staten zoeken naar een algemene mentaliteitsverandering. In onze samenlevingen, wordt armoede over het algemeen nog steeds gezien als een persoonlijk falen om zich aan te passen aan een goed systeem, in plaats van het falen van het systeem zelf. In een wereldwijde economie waarin flexibiliteit, innovatie en snelheid de sleutelwoorden zijn geworden, is deze benadering van armoede zinloos. In werkelijkheid, lijden jongeren die in armoede leven het meest door het feit dat ze afgewezen worden door hun nabije omgeving, aangezien armoede eenzaamheid en sociaal isolement voortbrengt. Daarbij maakt isolement het moeilijker om een nieuw leven te beginnen, met een volledig tweede kans. Daarom moeten we de realiteit van vandaag, waarin armen gevangen zitten in armoede, veranderen. Dat moet onze prioriteit zijn voor de komende jaren.

Marta Escibano

Bestuurslid van het Europese Jongeren Forum

Participatie van jongeren om isolement te doorbreken

Het Europese Jongeren Forum heeft onlangs een werkgroep opgericht voor sociale aansluiting in participatie van jongeren, gericht op het ontwikkelen van strategische voorstellen

ter promotie van de actieve participatie van jongeren in de maatschappij en politiek op alle niveaus: lokaal, regionaal, nationaal en internationaal.

Veel jongeren uit achtergestelde gezinnen hebben echter met extra obstakels te maken om te kunnen participeren in de maatschappij. Daarom verdient het speciale aandacht om deze obstakels weg te nemen en te streven naar sociale aansluiting in participatie van jongeren. De Werkgroep voor Sociale Aansluiting in Participatie van Jongeren zal in juni 2005 voor de eerste keer bijeenkomen.

Meer informatie: <http://www.youthforum.org>

TSJECHISCHE REPUBLIEK

De Europese Grondwet: een kwestie die verdeeldheid zaait

De vreemde toestand van de Tsjechische maatschappij: ze lijkt heel blij met de Europese Grondwet, maar dat is de president van de republiek niet. (*)

De Tsjechische Republiek is het enige land van de Europese lidstaten dat nog niet heeft besloten of er over de Europese Grondwet in het parlement zal worden gestemd, of via een referendum. De Tsjechische Republiek is op het moment aan het debatteren over de voor- en nadelen. Ze willen onafhankelijke informatie over de Europese Grondwet en de voortdurende debatten om een beslissing te kunnen nemen voorafgaand aan een mogelijk referendum.

Het is een onmiskenbaar feit, dat de huidige Europese concept Grondwet uitgewerkt is door middel van langdurige onderhandelingen tussen de EU Lidstaten en “*uitgedacht is door bureaucraten in Brussel*,” zoals sommigen dat vaak ten onrechte zeggen. De (relatieve) openheid van de Conventie over de Toekomst van Europa, die leidde tot de fundamentele van de Europese concept Grondwet, betekende dat de Tsjechische politici betrokken konden zijn bij het proces. De diverse ontwerpdocumenten werden op een website gezet en een groter aantal direct betrokkenen kon aan het debat deelnemen.

Relevante artikelen

Sommige bepalingen zijn in het bijzonder van toepassing op de Tsjechische maatschappij:

- Artikel. I-3-3 zegt dat de EU zal strijden tegen sociale uitsluiting en discriminatie en sociale rechtvaardigheid en bescherming, gelijkheid tussen vrouwen en mannen, solidariteit tussen generaties en de bescherming van de rechten van het kind zal bevorderen.
- Artikel III-117 voorziet erin, dat *“De Unie in het bepalen en implementeren van het beleid en de handelingen waarnaar in dit Gedeelte wordt gerefereerd, rekening zal houden met de vereisten die verbonden zijn met het bevorderen van een hoge graad van werkgelegenheid, het garanderen van een adequate sociale bescherming, de strijd tegen sociale uitsluiting en een hoge graad van opleiding, training en bescherming van de menselijke gezondheid”*. Als de Europese Grondwet in alle landen is geratificeerd, zal dit artikel worden geïnterpreteerd als een oproep aan de EU Lidstaten om achter een werkelijk beleid van sociale aansluiting te gaan staan. Voorafgaande Verdragen refereerden aan sociale aansluiting slechts als een doel van sociaal beleid, niet als een doel van de EU op zich.
- Artikel III-267-2d geeft een verplichting om te strijden tegen mensensmokkel, in het bijzonder van vrouwen en kinderen. Dit is een gebied waarop er samenwerking zal moeten zijn binnen en tussen de Lidstaten.
- Voor de meeste minderheden en groepen die uitgesloten zijn van de maatschappij, gaan armoede en discriminatie hand in hand. In Europa en in de Tsjechische Republiek in het bijzonder, neemt discriminatie tegen raciale en etnische minderheden toe, waaronder zigeuners en vluchtelingen. Het nevenartikel III-118 – dat zegt dat de EU zich tot doel zal stellen om te strijden tegen discriminatie op grond van sekse, raciale of etnische afkomst, religie of geloof, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid – is hier een stap vooruit.

Angsten

De voornaamste redenen tot ongerustheid over de sociale aansluiting in de Tsjechische Republiek hebben te maken met het financieren van diensten die toegankelijk zijn voor de lage inkomens, als gevolg van bezuinigingen op het budget, veranderde regelgeving en de overgang naar de vrije markt economie en privatisering. Artikel III-122 over de steun voor diensten voor het algemeen belang is geschikt om deze ongerustheid aan te pakken, hoewel men zich zou moeten afvragen of deze steun voldoende zal zijn om de huidige trend tot economische liberalisering een halt toe te roepen.

De rol van de burgermaatschappij

Het concept Verdrag biedt ook een wettelijke basis voor het definiëren van relaties tussen nationale instituten en de burgermaatschappij. De instituten moeten een open, transparante en regelmatige dialoog handhaven, om burgers en representatieve verenigingen de gelegenheid te geven hun standpunten openbaar te maken op elk terrein van handelen van de Unie.

Met andere woorden, de Europese Grondwet is begaan met wat er gebeurt met Europa's achtergestelde burgers en benadrukt de inbreng van de burgermaatschappij. Een aanmerkelijke ontwikkeling, in het bijzonder binnen de context van de Tsjechische samenleving.

Milena Černa

EAPN Tsjechische Republiek

(*) Dit artikel is geschreven vóór de Franse en Nederlandse referenda en de Europese Raad van Juni.

Het Europese sociale model, gezien vanuit Praag

Sommige Tsjechische macro-economisten zeggen dat er niet zoiets bestaat als een Europees sociaal model. Zij beweren dat een sociaal model op nationaal niveau mogelijk is, maar niet op Europees niveau, dat sociaal beleid een nationale verantwoordelijkheid moet blijven en dat alleen Europese economische integratie haalbaar is om tot de gezamenlijke munteenheid te komen. (bewerkt naar Rusnoka, 2005).

Echter, de Tsjechische burgers hun representatieve organisaties waaronder EAPN Tsjechische Republiek hebben belang bij deze kwestie en geloven dat het Europese sociale model centraal zou moeten staan in het Europese project. Maar het Europese sociale model versterken vergt meer dan het belang van het bestaan ervan benadrukken.

Het is tijd om de daad bij het woord te voegen: de openbare, algemene en lokale overheden kijken vaak de andere kant op en proberen om armoede van tafel te vegen. Zelfs het personeel van sociale diensten zien groepen die kans lopen op sociale uitsluiting slechts als een probleem, waar zij hun handen zo snel mogelijk vanaf willen trekken. Gelukkig zijn er net als elders ook in de Tsjechische Republiek vrijwilligers organisaties die verder gaan dan voorgeschreven door officiële strategieën, om zaken als de link tussen armoede, etniciteit en racisme aan te pakken.

M.C.

Portret van het Tsjechische netwerk

Na de Fluwelen Revolutie van 1989, waren NGO's in de Tsjechische Republiek de eerste die nieuwe methoden voor sociaal werk ontwikkelden om armoede en sociale uitsluiting aan te pakken (het isolement van mensen met een handicap was één van de prominente kenmerken van het oude totalitaire systeem).

Tegelijkertijd, ontwikkelden NGO's hun activiteiten om de kwaliteit van welzijnsdiensten te verbeteren en om de regering zover te krijgen dat ze wetgeving gingen ontwikkelen voor sociale diensten die zich richtten op de werkelijke behoeften van de klanten.

Ontstaan van het netwerk

Het Tsjechische EAPN netwerk is opgezet slechts enkele weken nadat de Tsjechische Republiek in mei 2004 tot de Europese Unie was toegetreden. In datzelfde jaar werd het tijdens de Algemene Vergadering van de EAPN in Groningen formeel aangenomen als lid.

De EAPN Tsjechische Republiek vormde een forum voor het uitwisselen van meningen, informatie en ervaringen in de Tsjechische Republiek om bij te dragen aan de activiteiten van het Europese Netwerk. De topprioriteit is om de Tsjechische autoriteiten te laten erkennen dat er armoede en sociale uitsluiting in de Republiek bestaan, om de sociale en politieke obstakels ontmantelen, waarmee mensen die het gevaar lopen op armoede en sociale uitsluiting te maken hebben en om eraan te werken hen algemeen aan de maatschappij te laten deelnemen.

Activiteiten

De activiteiten van EAPN CR kunnen als volgt worden opgesomd:

- Het werken aan het op de agenda krijgen van alle bestuursniveaus van sociale aansluiting en het aanpakken van armoede.
- Het ondersteunen, ontwikkelen en uitvoeren van activiteiten om sociale aansluiting te bevorderen.
- Het bevorderen van toegang tot informatie technologieën en scholing voor diegenen die gevaar lopen op armoede en sociale uitsluiting.
- Het ondersteunen van het ontwikkelen van sociale diensten van kwaliteit voor groepen die gevaar lopen op armoede en sociale uitsluiting, om hun fundamentele mensenrechten te onderhouden en ondersteunen.
- Een verband smeden tussen individuen en organisaties die werken aan het aanpakken van armoede en sociale uitsluiting.
- Bekendheid verspreiden met de werkmethodes die binnen de EU worden gebruikt.
- Kracht putten uit de ervaringen van andere landen en betrokken zijn bij het ontwikkelen van beleid voor sociale aansluiting.

De leden

Het lidmaatschap staat open voor vrijwilligers organisaties netwerken van organisaties, en individuen die werken op het gebied van sociale aansluiting en het aanpakken van armoede op nationaal of regionaal niveau. Aangesloten groepen moeten werken in het belang van mensen die het gevaar lopen op armoede en sociale uitsluiting en mogen in hun aanpak niet discriminerend zijn.

Op 30 april 2005 zijn de volgende organisaties lid van EAPN CR:

- Het Leger des Heils van de Tsjechische Republiek (sociaal werk met daklozen, delinquenten, etc.)
- Dženo (burger initiatief van Roma voor de verspreiding van audiovisuele materialen, publicaties en public relations)
- Diaconie van de Evangelische Kerk van Tsjechische Broeders
- IQ Roma servis Brno
- De Kofoed training school
- Christen en Werk (een groep van experts gelieerd aan de Economische Faculteit in Praag)
- Naděje ("Hoop": een humanitaire organisatie die in alle regio's van de Tsjechische Republiek werkt)
- Caritas van de Tsjechische Republiek (veel welzijns- en gezondheidsorganisaties in de hele Tsjechische Republiek plus activiteiten in het buitenland)
- SKOK (netwerk van vrijwilligers organisaties op het gebied van welzijn en gezondheidszorg, bijvoorbeeld geestelijke gezondheid, dakloosheid, etc.)
- Silesische Diakonie (hulp voor kinderen met een meervoudige handicap, steun voor langdurig werklozen, ouderenzorg).

Armoede in de Tsjechische Republiek

- Algemeen armoedepercentage: 8%, het laagste van de nieuwe Lidstaten - Mannen: 7%, Vrouwen: 9%.
- Zonder sociale uitkeringen, zou het percentage liggen op 39% - Mannen: 35%, Vrouwen: 42%
- De meest getroffen huishoudens: éénoudergezinnen (30%), grote gezinnen met drie of meer kinderen (20%), alleenstaande volwassenen onder de 65 (16%).
- Arbeidspercentage: 54% - Mannen: 63%, Vrouwen: 47%
- Armoedepercentage onder de werkende bevolking (werkende armen): 3% (EU-25: 7%).
- Werkloosheidspercentage: 6% - Mannen: 6%, Vrouwen: 6%
- Armoedepercentage onder de werklozen: 36%
- Verdeling van de bevolking die in armoede leeft: werkend: 22% - werkeloos: 32% - gepensioneerd: 14% - overige niet-werkenden: 32%

Bron: *Tsjechische Republiek NAP Inclusion 2004-06*

M.C.

Netwerk Nieuws heeft tot doel aan te zetten tot debat over specifieke thema's. De meningen die hierin naar voren worden gebracht, worden niet per definitie onderschreven door de EAPN. Als u naar aanleiding van deze publicatie wilt reageren, kunt u een e-mail sturen naar het volgende adres: team@eapn.skynet.be

Editor: Fintan Farrell

Verantwoordelijk voor publicatie: Vincent Forest

EAPN, rue du Congrès, 37-41 (Box 2) – B-1000 Brussels

Tel. +32 2 230 44 55 – Fax: +32 2 230 97 33 – E-mail: team@eapn.skynet.be – Website:

www.eapn.org

Ondersteund door de Europese Commissie